

ART

micel·lània d'actualitat

**per
Gil Bonancia**

PONS MARTÍ

El dia 30 de maig de 1931, tot just fa ara cinquanta anys, moria al carrer de Sta. Clara, enfront d'on ara hi ha l'Institut Nacional de Previsió, l'artista Jaume Pons Martí. Hem escrit artista i no pintor, per quant va desenvolupar els seus coneixements en diversos camps, i sempre, a part les interpretacions o manifestacions, tingué cura de l'expansió i continuïtat, dedicant-se a l'ensenyança dels secrets de l'art i de les tècniques, mitjançant les quals, aquells que tenen qualitats i senten inspiració, poden arribar a glossar-lo millor.

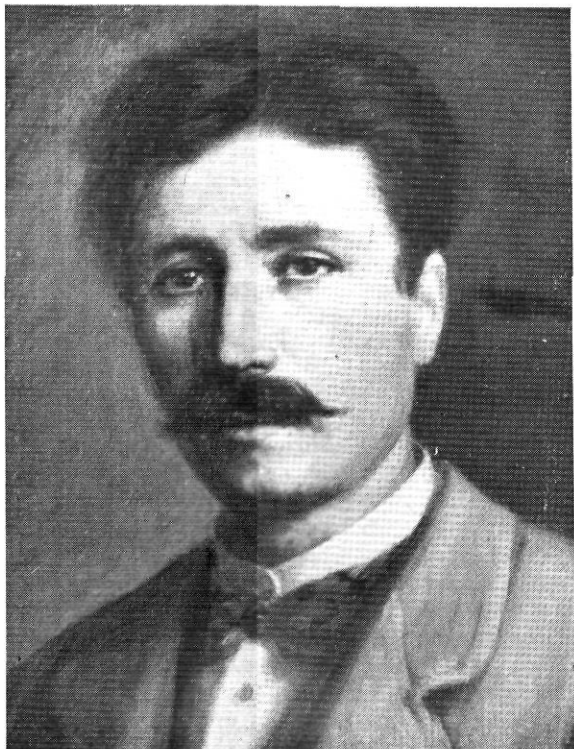
Extensa, dilatada, diversa i de qualitat fou la seva producció, mitjançant la qual va retre homenatge a la ciutat de Girona, amb quadres que són una autèntica història plasmada en tel·les i papers, amb colors, dels seus llocs més típics, més personals per les edificacions, i que exterioritzen l'època en la qual foren pintats. Els retrats, reflecteixen els sentiments i la força, d'una faísó especial els apunts de personatges dels nostres mercats. La seva facilitat li permetia pintar igual els tipus del carrer, com d'altres estaments, ja que li foren encarregats quadres de personalitats de l'època, tant de Girona com d'Olot, lloc on també visqué com així mateix a Sant Feliu de Guíxols.

Va néixer a Barcelona el 25 de maig de 1855, i el seu pare era de Maó i la mare germana d'un altre pintor, Ramon Martí i Alsina, que fou a la vegada el seu primer mestre, i als quinze anys ja feia treballs per encàrrec, tals com retrats, restauracions, esbossos, paisatges, decoracions, etc.

L'any 1877 es traslladà a Sant Feliu de Guíxols, on obrí una Acadèmia de Dibuix i Pintura, en la qual ensenyava «geometria plana i de l'espai, perspectiva lineal i aèria, projeccions d'ombres per efectes del sol i de la llum artificial, estudi de les imatges a l'aigua, arquitectura, estudi del rentat i anatomia pictòrica, secció d'ornaments i dibuix topogràfic, paisatge i estudi de l'aquarella i pintura a l'oli», segons deia un fullet de propaganda. A part, pintà molt, tant paisatges com figures, fent el retrat de bon nombre de guixolencs.

Fa visites a Girona, on es traslladà definitivament el 25 de setembre de 1897, instal·lant-se en un pis sobre del «Cafè Vila», que li donà la temàtica d'un dels quadres més coneguts d'ell, per després anar al carrer del Nord i darrerament a les Bernardes, avui Santa Clara, que és on va morir.

També a Girona va obrir una Acadèmia de Dibuix i Pintura, com abans l'havia tinguda a Olot, al carrer del Carme. També va pintar i exposar a Figueres i Peralada, on anava sovint. En aquest aspecte de l'ensenyament, va escriure una obra, molt grossa, el títol de la qual era: «Obra progressiva de perspectiva a l'abast de to-

Pons Martí, autoretrat.

tes les intelligències». Una altra obra que va escriure va ser «Nou sistema de dibuix mitjançant la mida corredera auxiliar del pla del quadre perspectiu», per un procés, segons ell mateix deia, que era realista i no viciós. Així mateix escrigué i es conserven exercicis graduats i quaderns per arquitectura, tots ells amb dibuixos a part les explicacions senzilles i clares.

Va pintar més de 4.000 quadres —a part dibuixos i apunts—, i es pot dir que hi ha obres seves escampades per tot Catalunya, puix que ja llavors era buscada la seva firma, i ara figuren en moltes subhastes obres d'ell. De Girona, entre altres i a part «Interior del Cafè d'en Vila», va pintar la «Devesa de Girona», en dues obres diferents, «Paisatge de Girona - Part del Güell» (1879), «Paisatge del carrer de Pedret» (1882), «Paisatge sobre el riu Ter» (1883), «Sant Daniel» (1883), «Passeig Central de la Devesa» (1883), «Vista de Girona» (1883), «Pepet Gitano» esbòs (1886), «El mercat de Girona» (1884), «Pont de Sant Daniel» (1883), «Vista de Girona i mercat» (1899), «Vista de Girona» (1906), «Paisatge de Sant Pere» (1909), «El Ter» (1909), «Claustres de la Catedral» (1883), «Pujada de Sant Martí», «Portals del

carrer de Ferreries Velles», «Mercat de bous», «Palau del Vescomtat», «Girona amb els campanars de la Catedral, Sant Feliu i Galligans», «Carrer de Pedret amb el tren de Palamós», «Interior de la capella de St. Narcís», «Interior de l'església de Sant Feliu», «Panoràmica de Girona de les Pedreres», «Façana de l'església de Sant Martí i porta principal del Seminari», «El riu Ter i l'església del Pilar», «Campanars de la Catedral i Sant Feliu», «Capella del Pilar de Pedret», «Hospital de Sant Jaume de Pedret», «Girona nevada», «Panoràmica de Girona des de Sant Daniel», i carrerons i paisatges urbans, a part molts altres de la província, destacant els d'Olot i Sant Feliu de Guíxols. Molts d'aquests quadres els guarden els seus familiars, concretament la seva filla, fruit del seu tercer matrimoni, per quant, primer es va casar amb Ignàcia Sayol, de la qual va tenir un fill que va tenir la desgràcia que es morís als 17 dies d'haver nascut; la seva esposa morí el setembre de 1912. Es casà un any després amb Maria Pujol, la qual va morir dos anys després, i, a finals de 1915, es tornà a casar, ara amb Carme Bosch i Julià, de la qual va tenir una filla, Carme Pons, que viu al carrer Anselm Clavé, conjuntament amb el seu marit Pere Peiró i els fills. Allí, conserven un autèntic museu d'obres del pintor.

Home ordenat en la feina, qualitat difícil de trobar entre els artistes, almenys abans, tenia un sentit de l'humor molt remarcant, i així fou que inclús arribà a escriure una obra de teatre, un sànet, bilingüe, amb un títol ben significatiu: «El pa que s'hi dóna al viure a la ciutat comtal». Té un acte i tres quadres i surten nou personatges, si bé allò que cal assenyalar és que, repassada la mateixa obra, té certa actualitat en molts aspectes, ja que compta les facècies, o els inconvenients d'una vida en una ciutat inquieta per molts afers. Es encara possible la seva representació, i segurament que si algun dels molts quadres teatrals que hi ha per les nostres comarques, la conegués, potser s'atrevirien a escenificar-la.

Els crítics del seu temps, digueren d'ell que «tenia ull fotogràfic», per al dibuix, i n'assenyalaron la justesa. A part tenia una gran tècnica. Obra lírica, no dramàtica, però sí profundament humana. Dominava la perspectiva i les tonalitats, amb harmonia i equilibri de volums i colors. S'endevina una certa nostàlgia, amb una visió i plasmació, d'un món ple de delicadeses escrupolosament interpretades.

Va deixar escrit un «diari», però no dels fets, sinó de l'art, ja que hi apuntava tot allò que havia de fer, o havia fet, al llarg del dia, que per a ell començava a les cinc del matí, ja que anotava les lliçons, es feia els colors i fins i tot els cavallets per pintar, i també hi enregistrava els encàrrecs, pel qual motiu sabem que li van encomanar el retrat en Guimerà, Montsalvatge, Marquès de Camps, Llobet, Barceló, Cardelús, Marquès de Galtero, Lluís de Bolós, etc.

Pons Martí, figura.

Ara, als cinquanta anys de la seva mort, és talment com si tornés a trucar a la nostra porta. O com si nosaltres recordéssim que aquest home que tant va estimar Girona, donant-la a conèixer i perpetuant-la mitjançant la seva pintura, que va fer tantes exposicions, principalment a la «Sala Parés», sempre amb quadres que recordaven la seva devoció per Girona.

Fa 10 anys, a Olot, se li va retre homenatge presentant una exposició de la seva obra, i es va començar a parlar de les possibilitats de, coincidint amb el cinquantenari de la seva mort, se'n fes una a Girona, ja que podria trobar-se obra. Després, quan la Diputació va adquirir l'obra pictòrica de l'escriptor Prudenci Bertrana —que també pintava—, es va parlar d'estudiar si era viable d'adquirir l'obra d'en Pons Martí, com un legat per a la ciutat. L'any 1955, en una conferència que a la Biblioteca Pública va donar el nostre Joaquim Pla Cargol, sobre el tema «El pintor Pons Martí i la Girona de la seva època», demanava a l'Ajuntament que donés el nom de l'artista a una de les sales de l'Escola de Belles

Arts, i també, que s'agrupessin obres d'ell per tal que les poguéu veure tothom. Potser ara, seria el moment adient, per tornar a sospesar aquesta conveniència. L'homenatge a l'obra d'un pintor, que Girona té pendent...

UN LLIBRE SOBRE EL PINTOR COLL-BARDOLET

A vegades, la literatura es posa al servei, ajuda, a la millor divulgació, a fer-nos comprendre més bé la pintura, per quant ens explica les motivacions inspiradores de l'obra, el procés pictòric seguit per aquell que l'ha composta, desglossa quants incidents concorren en la mateixa obra, analitza les tècniques, estudia l'evolució, examina les possibles influències de cada moment, investiga inclús les motivacions, per conèixer totes aquestes coses ha d'acabar, o millor començar, per conèixer bé el fons humà de l'artista, que és l'autèntic suport creador i realitzador que es vol glossar.

En aquest cas, l'escriptor segueix el mateix procés que el pintor, si bé aquest ho explica amb ratlles, colors, tonalitats, etc., mentre el literat ens ho diu amb paraules que, això sí, poden ser equivalents pel fet de guardar la precisió, el ritme entrelligat entre elles, conservant la claredat i justesa de conceptes, mantenint aquesta profunditat que permet aconseguir allò que es proposa.

Talment creiem que ho aconsegueix del tot en Cesáreo Rodríguez-Aguilera, molt vinculat al món de l'art i a les nostres terres, que sovint veiem a Mont-ras on hi té una casa, en el llibre que ha escrit, i s'ha publicat, sobre el pintor Josep Coll i Bardolet, nascut a Campdevàrol, actualment resident a Mallorca, però amb visites constants a les nostres terres que fan permanent la seva relació i lligams. Dos sentiments dues vibracions paraleles, semblants, si bé amb camps d'expressió diferents, i que es troben en aquest llibre de la col·lecció «Testimonios de Arte», amb 212 planes i més de 300 il·lustracions, algunes d'elles a tot color i a tota plana, d'obra de l'artista, i altres, retrats de la vida del mestre.

Cesáreo Rodríguez-Aguilera coneixia bé l'obra de Coll Bardolet, i després, en anar a viure per qüestions professionals a Mallorca, l'amistat ha anat creixent, amb tertúlies i caminades, parlant del tema per ambdós preferit: la pintura i allò que podríem dir-ne lligams humans amb totes les seves influències en el sentir i realització de l'obra pictòrica, quan el fonament de vibració artística ja hi és.

Han tingut moltes hores per parlar «de les seves coses». Potser no pensaven que podria sorgir el llibre, si bé l'escriptor ha escrit ja dife-

Coll Bardalet, al centre, davant de casa seva a Valldemossa. El primer a la dreta, l'amic seu i poeta, Joan Alavedra.

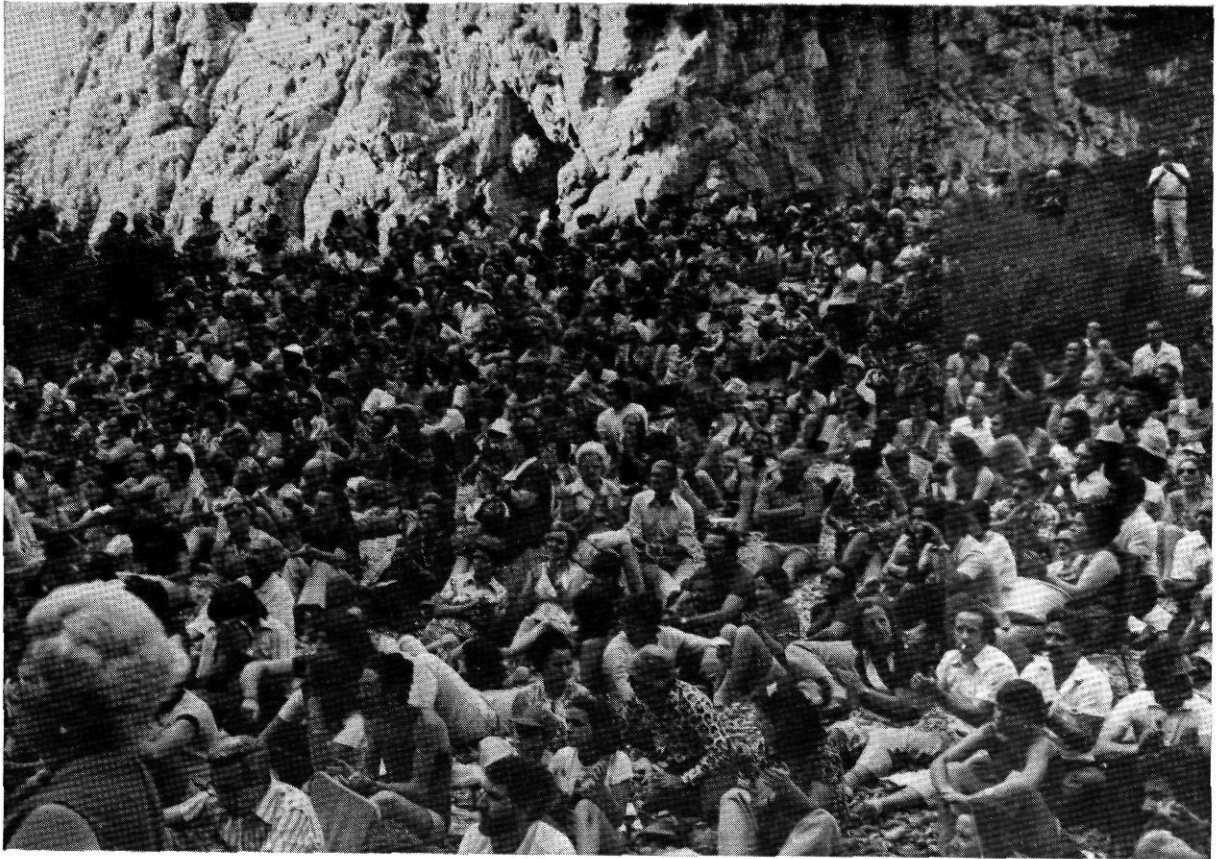
rents llibres d'art i d'artistes contemporanis, alguns dels quals han estat traduïts a d'altres llengües, ja que és membre de l'«Asociación Española e Internacional de Críticos de Arte», participant a diferents Congressos Internacionals, on aporta Ponències que la «Unesco» ha fet traduir a totes les llengües. És Acadèmic corresponent de la «Real Academia de Bellas Artes de San Fernando», i les seves crítiques d'art, durant llargs anys a la premsa de Barcelona, foren sempre qualificades de molt objectives.

En aquest llibre, narrador - crític, o crític - narrador, assoleix uns resultats difícils d'aconseguir, per quant, tenint present en tot moment que la finalitat és l'obra —la motivació diríem, sense la qual potser no hi hauria publicació—, en canvi, amb enginy, diríem amb agudeses i gràcia, amb llenguatge senzill, ens fa seguir tota la trajectòria humana i artística de Coll Bardolet, una novel·la amb matisos de llegenda, ja que la vida de l'artista ho ha estat.

El «Sumario» comprèn títols que bé podrien ser capítols diferents d'una narració televisiva que potser ara és millor referència general. «La

mar escolta» és la crida sentida per Coll Bardolet d'aquell «Torrent de Pareis», on va començar anar a pintar, superant tota mena de dificultats per arribar-hi, per després, enamorat del lloc, aconseguir que es fes un túnel per arribar-hi, i dins la seva grandiositat paisatgística que comprèn, ell, un enamorat així mateix de la música, comencés, amb la col·laboració de la «Capella Mallorquina», a donar-hi un concert cada any, a plena natura, començat amb timidesa i que aquest any, que feia el número divuit d'ells, arribà a més de seis-mil persones en aquest anfiteatre natural incomparable.

«La imaginación de la naturaleza», «A la sombra del Instinto», «El paso del aprendizaje», «El oficio y el pensamiento», «En busca de la paz», «La conquista de la libertad», «El arte de olvidar», «Roda el món i torna al Born», «El dorado de la pintura», «Mundo sin fronteras», i «Dos i dos no són quatre», són títols prou expressius, millorats pel contingut de les narracions, on l'anècdota hi juga aquest paper sorprenent, com a la pròpia obra del pintor, que té l'estudi al costat mateix, enganxat, a la Cartoixa de Valldemos-

Concert al "Torrent de Pareis".

sa, des d'on cada any, va a Suïssa i Bèlgica i d'altres indrets de centreuropa, on és conegut i on hi pinta, i ja de retorn, passa per Olot, Girona, Campdevànol i Vic.

Un llibre descriptiu, que profunditza sense dramatitzar, tots els factors que intervenen en l'obra de Coll Bardolet, i els fets explicats pel mateix artista, i escrit amb desinvoltura, espontaneïtat, senzillesa, precisió, vivesa i sinceritat. Aportació de dos homes, amb un resultat positiu, mitjançant el qual, podem apropar-nos més a l'obra i humanitat de Coll Bardolet, gràcies a la descripció narrativa i coneixements de Cesàreo Rodríguez-Aguilera.

CINQUANTENARI DE LA MORT DE RUSIÑOL

Pel mes de juny de 1931 —ara ha fet, doncs, els cinquanta anys—, va morir l'artista Santiago Rusiñol, potser de la manera, quan és obligat, que ell hagués escollit, perquè ho féu amb els

pinzells a la mà mentre, una vegada més, es trobava pintant els jardins d'Aranjuez, que tant ajudà a popularitzar.

Havia nascut el 25 de febrer de l'any 1861 a Barcelona, i la seva figura primer, la seva obra pictòrica i literària després, es feren populars. No podem fer nosaltres, ni tan sols un intent de presentar l'home i l'artista, l'obra i la seva vida, per l'amplitud que té, però sí recordar aquesta efemèride d'aquest home tan conegut i estimat a Catalunya, i d'una faisó especial a Girona. Deixem que siguin els biògrafs i crítics, qui analitzin tot allò que ell realitzà, cosa que ja han fet a tots els nivells, i que ara s'actualitza novament.

Girona va tenir la sort de tenir-lo sovint passejant pels seus carrers o voltants, pintant i parlant amb la gent. La seva figura, podríem dir-ne atlètica a l'ús d'aquella època, estatura, ample d'espatlles, llarga barba, la pipa, barret xamberg negre, xalina, també negra al coll, posat decidit, ajudaren sens dubte a popularitzar la seva figura que, després quan parlava es feia encara més interessant, amb un riure ampli, que es feia sen-

Dibuix de Rusiñol fet per en Casas.

tir. I tenia una virtut poc comuna: que sabia així mateix escoltar, la qual cosa sens dubte li donaven una major humanitat o apropament de les persones de totes les classes socials.

Queda palès el que hem dit, pel fet que, igual podien veure'l al «Club de los Militares», que es trobava als baixos de cap el mig de la Rambla —concretament on ara hi ha l'establiment de material elèctric dels Adroher, sota les voltes, com al Bar Muntanya, més cap a la part alta de la Rambla, on ara hi ha el Bar Duran, i que en aquell temps era el lloc on acudien els aficionats al futbol i la gent més popular de la ciutat. Assegut allà, i per part d'algú que no el conegués, tant el podien prendre per un artista, com era, o per un model que posés per a un artista, puix respirava tot l'ambient d'una bohèmia ben entesa que diríem.

Potser els llocs on la seva personalitat romania més ben definida, eren els carrerons de la vella Girona, on, precedit a vegades, i altres seguit per un home molt popular a Girona, conegut pel nom de «Pepet Gitano» que li duia els estris de pintar, cercava lloc adient per a fer-ho, o se'n anava cap a Sant Daniel, fidel a aquesta seva dèria de pintar les més diverses tonalitats de verds.

Va seguir la tradició artística que era d'anar a París —com a meca de l'art—, per veure i viure de prop tots aquells moviments que la

capital de França n'ha estat el centre. Allí coneixeria els pintors bascs Zuluoga i Uranga, i també Joaquim Mir, Manuel Utrillo i Ramon Casas, amb els dos darrers dels quals, seguí una llarga amistat. Al començament de segle, anaven als «Quatre Gats» a Barcelona, una institució, per dir-ho d'alguna manera, on s'aplegaven totes les inquietuds artístiques.

Rusiñol, a part excellent pintor i escriptor —o potser per això mateix temperamental—, va ser un gran optimista, pel qual fet se li atribueixen moltes anècdotes, sens cap mena de dubte més de les moltes que visqué o protagonitzar, tant en la seva volta per Catalunya, com amb el binomi amb en Casas. Una vegada més, es produïa el fet que la gent coneixia les facècies d'en Rusiñol, sense que es preocupés de la seva obra. Ens referim a la gent en general, la qual cosa, segueix passant ara, i que no sabem si desvirtua la personalitat artística en favor de la humana, o que és necessària aquesta per matissar millor l'artística, que sempre, per fi, sorgeix plenament i amb el seu autèntic valer.

S'expressava per igual pintant i escrivint. Expansiu i optimista, si bé de tant en tant, també tenia punts de dramatisme sens arribar a la tragèdia. Potser més lirisme als quadres i més lacerada ironia en escriure. Res en ell no fou vulgar ni tan sols mediocre. Als quadres, llibres, escenaris, tertúlies, sorgia el geni i l'ingeni. Treballà per els altres, i el «Cau Ferrat» de Sitges, per ell creat, fou com una donació a la nostra terra, a més de la seva obra pictòrica i literària.

Un home vinculat també a la nostra terra, l'acadèmic Josep Francès, escrigué l'any 1945, un llibre titulat «Santiago Rusiñol y su obra», que publicà l'Editorial «Dalmau Carles, Pla, S. A.», conjuntament a Girona i a Madrid, com corresponent a les vinculacions de l'artista amb Girona.

El dia 2 de novembre de 1957, en plenes festes de Girona, al Casino Gerundense es va retre un homenatge a Santiago Rusiñol, amb una conferència que va donar en Joaquim Ciervo, crític d'art que havia estat amic de l'artista.

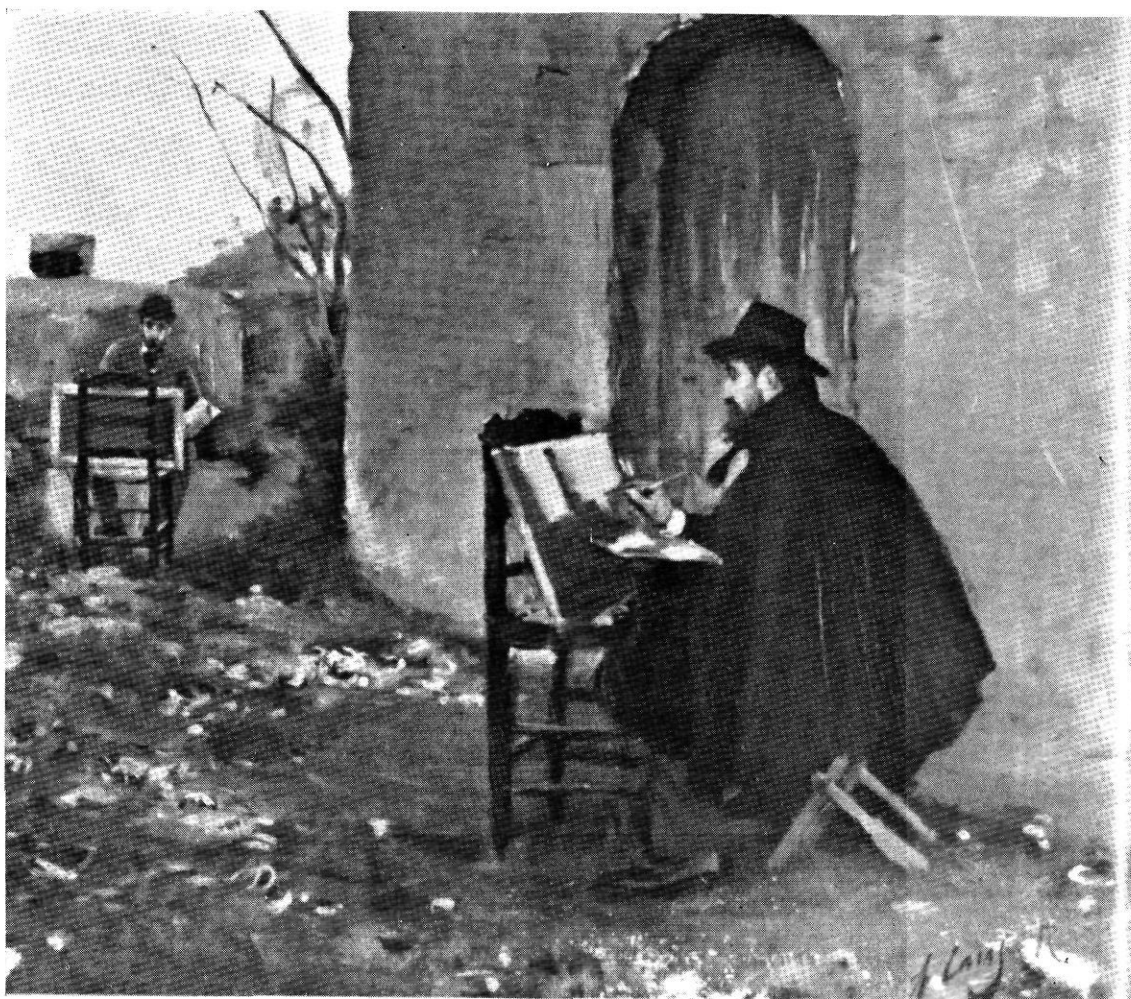
A Olot, centre artístic de les nostres terres, per les festes de l'any 1961, i amb motiu del centenari del naixement de Santiago Rusiñol, es féu, a la «Sala Vayreda», una exposició-homenatge a l'artista, organitzada per l'Ajuntament, i al llarg de la Commemoració varen donar conferències Casulà, Joan Cortés, Cirici-Pellicer i A. Cuéllar, a part les representacions teatrals de «La bona gent» i «L'alegria que passa», pels grups de l'Orfeó Olotí i del Centre Catòlic, ultra una exposició, amb 13 obres seleccionades de l'autor amb parlament de l'artista olotí Josep Pujol, del batlle i de la filla d'en Rusiñol, Maria.

Si en pintura aportà un modernisme, en literatura trenca també amb l'ambient, com a

«L'auca del senyor Esteve» —que es diu si era el «retrat» de la pròpia família, i «La bona gent», entre altres, puix n'escrigué moltes essent potser la més burlesca «El catalyà de la Mancha».

Moltes biografies, dues d'elles de la pròpia filla, i també la d'en Josep M.^o Poblet, «Vida i obra literària de Santiago Rusiñol», que va te-

nir el «Premi Jaume Serra i Húnter» l'any 1963, ens poden apropar al coneixement d'aquest gran artista, que va saber acostar-se a Girona, i que Girona sempre es troba disposada a recordar-lo i tributar-li l'homenatge —malgrat sigui silenciós—, que mereix, i que en aquests moments és oportú amb motiu del cinquantenari de la seva mort.

Rusiñol i Casas pintant. Apareixen tots dos al quadre i el firmen també a mitges.